

JERZY BRUSIŁO

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
Wydział Teologiczny

Arka Noego jako teologicznomoralny archetyp zmagania człowieka z naturą i zmianami klimatycznymi

Noah's Ark as Theologic and Moral Archetype of Human Struggle with Nature and Climate Changes

W pierwszych dekadach XXI wieku nie ma wątpliwości, że świat stoi przed problemem zmian ekologicznych¹ i klimatycznych. Czy czekać z założonymi rękami na kataklizm ekologiczny lub wojnę światową o zasoby wody i surowców? Czy szukać rozwiązań doraźnych, opóźniać negatywne tendencje, zmusić się do tymczasowych zmian ratunkowych? A może spodziewać się jakiegoś niezwykłego wydarzenia?

Nic z tego. Pozostają takie rozwiązania w zmaganiu człowieka z naturą i klimatem, które są w granicach polityczno-ekonomicznych możliwościach współczesnego świata lub można jeszcze wykorzystać mądrość z doświadczeń ludzkości w tradycjach i religiach, w źródłach duchowych i świętych księgach. Nie chodzi tylko o Pismo Święte, źródło trzech wielkich religii (judaizmu, chrześcijaństwa i islamu), ponieważ okazuje się, że inspiracje dla obrazów, symboli i opisów biblijnych znajdują się w jeszcze starszych tekstach mitologicznych i religijnych.

Nie byłoby w tym nic szczególnego, przecież starożytne teksty niosą wiele wzniosłych i wartościowych przekazów, ale gdyby przyjrzeć się np. szeregowi

¹ Ekologia (termin powstał w połowie XIX wieku) jest to w sensie ścisłym nauka o „oddziaływaniach pomiędzy osobnikami jednego lub różnych gatunków, pomiędzy organizmami a środowiskiem, a także zjawiskami zachodzącymi w całej biosferze i jej fragmentach”. W tym opracowaniu „ekologia” występuje w szerszym znaczeniu: „ekologiczne” jest to wszystko, co służy ochronie przyrody przed zniszczeniem, „kryzys ekologiczny” wiąże się ze skutkami zanieczyszczenia, zatrucia i zaśmiecienia środowiska naturalnego i próbami naprawienia szkód w przyrodzie, por. J. Weiner, *Ekologia*, w: *Encyklopedia biologiczna. Wszystkie dziedziny nauk przyrodniczych*, red. Z. Otałęga, t. 3: *Do-Gi*, Kraków 1998, s. 127.

opisów dawnego kataklizmu potopu, poszukiwań bezpiecznego domu i idei niezwykłego, bo nie tylko materialnego, miejsca ocalenia ludzi i przyrody, to można zauważyć analogię między tamtymi wydarzeniami i obecnym kryzysem klimatyczno-ekologicznym. Zwraca uwagę właśnie ten niematerialny, nadprzyrodzony i moralny aspekt Arki, która jest nie tylko miejscem, domem człowieka ale i mieszkaniem Boga oraz napięcie, zmaganie człowieka z jednej strony z siłami natury, w wykorzystywaniu bogactw przyrody, z opanowaniem zmian klimatycznych i z drugiej strony w budowaniu (najczęściej na próżno) bezpiecznego, materialnego, wygodnego świata bez wartości, bez miłości i bez religii.

Co to oznacza nie tylko dla przeciętnego mieszkańca Ziemi ale dla całego współczesnego świata polityki, ekonomii i zmian społecznych, które leżą u przyczyn szerszego kryzysu nie tylko klimatyczno-ekologicznego?

1. W POSZUKIWANIU ARCHETYPU ARKI NOEGO

Biorąc pod uwagę najbardziej znane w kulturze judeochrześcijańskiej Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, można znaleźć dawną, niezwykłą historię, przypominającą sytuację z naszych czasów. Jest to opowiadanie o potopie na początku Biblii – w Księdze Rodzaju, które można bez wątplenia określić jako archetyp² współczesności, ponieważ te minione osoby, miejsca, wydarzenia biblijne są wzorcze, modelowe dla innych, późniejszych sytuacji, problemów i prób ich rozwiązania.

Tekst Rdz 6,1-9,17, o potopie jest dobrze opisany w komentarzach i analizach egzegetycznych jako zbiór różnych tradycji biblijnych: głównie tekstów jahwisty i tekstów kapłańskich, więc mamy w zasadzie dwa opisy potopu. Podobnie jak opis stworzenia świata i człowieka, oba opisy potopu uzupełniają się ze sobą, pochodzą z innego czasu oraz jak wspomniano, mają innych autorów i są echem porównywalnych zapisów innych starożytnych ksiąg religii i kultur Bliskiego Wschodu. Na podstawie badań historii starożytnych sąsiadów Izraela, przekazów pochodzących głównie z Mezopotamii wiemy dziś, że mity, eposy o dawnym potopie (potopach) mogą świadczyć o historyczności jakiegoś wodnego kataklizmu, do którego nawiązuje opis biblijny. We wszystkich przekazach o arce, statku, pływającym domu, są podobne dane konstrukcyjne i okoliczności ich zbudowania, a nawet uderzająco zbieżne szczegóły budowli, co biorąc pod

² Pojęcie archetypu powstało w obszarze nauk humanistycznych, w badaniach językoznawczych i oznacza w teorii języka pierwowzór, prototyp, pewien pierwotny język, pojęcia najbardziej podstawowe, pierwsze. To pojęcie zostało potem przeniesione do innych dziedzin, w których występują wzorce zachowań, zwyczajów czy rytuałów w badaniach kultur ludzkich. W naukach przyrodniczych, np. w fizyce, archetypy nazywane są paradygmatami, a w matematyce aksjomatami.

uwagę liczbę tych opowiadań (przynajmniej 68)³, nie jest przypadkowe. Jest też sporo różnic w budowie, funkcjach i znaczeniu tych domów-statków. Należy więc się zastanowić, co powinno zwrócić naszą uwagę jako nośnik archetypu.

Na pewno biblijny opis (lub ściśle biorąc dwa opisy) potopu czy budowy arki w wielu punktach jest zapożyczony z wcześniejszych przekazów z Mezopotamii i jego liczne szczegóły raczej nie niosą nam ważnych, archetypowych treści. Nie przydadzą się w zmaganiach z przyrodą i klimatem takie informacje, jak np. faktyczne rozmieszczenie i wielkość tzw. *qinnîm*, gniazd, małych cel, pomieszczeń dla ludzi, zwierząt i zapasów żywności w Arce Noego (traktowanej w tym miejscu jako nazwa własna), czy tzw. w języku hebrajskim *Zōhar*, oznaczający otwór, okno lub dach⁴. Podobnie nie mogą mieć znaczenia szczegóły związane z trzema wysokimi piętrami na arce czy z bocznymi drzwiami (Rdz 6,16 w tłumaczeniu ks. Łacha)⁵, które w Rdz 7,16 „Bóg zamknął za nim [Noem]” po wprowadzeniu do arki ludzi i zwierząt. W dwóch warstwach opisu potopu różni się też liczba wprowadzonych do arki zwierząt, podobnie jak liczba zwierząt „czystych” i „nieczystych” i ptaków⁶. Jednak te informacje nie są dla nas istotne, bo nie chodzi o to, żeby budować dziś replikę Arki Noego. Nie jest to zresztą możliwe, ponieważ jej rekonstrukcja nie byłaby łatwa ze względu na wieloznaczny tekst z opisami i wymiarami detali konstrukcyjnych a także z uwagi na wielkość budowli⁷. Dla archetypu nie ma również w tym miejscu znaczenia skala ówczesnego kataklizmu, czy była to katastrofa powszechna, globalna czy regionalna, czy to wydarzenie wynikało z cyklicznych zmian klimatu, czy było spowodowane działalnością człowieka; czy rzeczywiście zniszczył on prawie całą przyrodę ożywioną, czy była to tylko lokalna powódź opisana później jako wydarzenie nadprzyrodzone⁸.

Jeśli mamy szukać tytułowego archetypu zmagania człowieka z przyrodą i zmianami klimatycznymi, to bardziej będzie chodziło o funkcję tych zmagania w postaci arki niż o jej materialne, techniczne szczegóły. Co stanowiło o sensie istnienia i funkcjonalności Arki Noego? Jakie w istocie mają być funkcja i znaczenie takiej arki dla Noego naszych czasów?

³ Por. J.S. Synowiec, *Na początku. Pradzieje biblijne Rdz 1,1 – 11,9*, wyd. II popr. i rozszerz., Kraków 1996, s. 207.

⁴ W Biblii Tysiąclecia jest to: „Nakrycie arki przepuszczające światło” (Rdz 6,16).

⁵ Por. *Księga Rodzaju. Wstęp – przekład z oryginału. Komentarz*, red. S. Łach, Poznań 1962, s. 257.

⁶ Por. S. Łach, *Potop biblijny we współczesnej egzegezie*, w: *Ze współczesnej problematyki biblijnej*, Lublin 1961, s. 20.

⁷ Por. *Księga Rodzaju*, dz. cyt., s. 256-257.

⁸ Tych pytań jest znacznie więcej i nie dotyczą one bezpośrednio tematu Arki, dlatego osobno warto omówić szerzej przyczyny, przebieg i skutki samego potopu jako archetypu obecnego kryzysu ekologicznego oraz bliżej przeanalizować samą osobę Noego jako archetyp człowieka ekologicznego.

2. CZŁOWIEK I MIEJSCE JEGO PRZEBYWANIA – DOM

Od początku rozwoju ludzkiej historii (czy według archeologii prehistorii, czy według biblijnych początków ludzkości) w konfrontacji człowieka z warunkami klimatycznymi najważniejsze wydaje się jego przystosowanie do środowiska i umiejętność przetrwania w trudnych warunkach dzikiej przyrody. Badając żyjące dziś społeczności, które nie znają ułatwień współczesnej cywilizacji⁹: w surowych warunkach zimnej północy, w dzikich lasach deszczowych, na pustkowiach i pustyniach w skrajnie niesprzyjających warunkach, doświadczające bardzo wysokich i niskich temperatur, mieszkające w rozrzedzonym powietrzu (Tybetańczycy), w miejscach występowania częstych huraganów, sfer ulewnych deszczów, powodzi, suszy czy nagłych zmian atmosferycznych można sobie wyobrazić, jak borykały się ze środowiskiem i zmianami klimatu dawne ludy i plemiona naszych przodków. Ich możliwości dostosowania się do warunków środowiska dają wyobrażenie o tym, jak radziły sobie i jak szukały ratunku społeczności ludzkie w czasach biblijnych.

Dla wędrujących gromad myśliwsko-zbierackich, a później w stałych obozowiskach potomków Kaina najważniejszym warunkiem przeżycia było znalezienie lub zbudowanie bezpiecznego domostwa, miejsca czasowego lub stałego przebywania. Ich przekształcenia wskazują na postępujący proces podporządkowywania sobie przez ludzi środowiska naturalnego: ochronę przed chłodem (posługiwanie się ogniem), uniezależnienie od zmian pogody, deszczu (wykorzystanie skór zwierzęcych), opanowanie nieprzyjaznego środowiska (ochrona przed cierniami, brudem), umiejętność zdobywania, gromadzenia i przenoszenia pożywienia (narzędzia kamienne) oraz zamieszkanie nie tylko w napotkanych, naturalnych kryjówekach czy jaskiniach; „wykopaliska poświadczyły istnienie prawdziwych chat budowanych z gałęzi i pni drzew, liści, skór, a być może również z błota oraz kamieni”¹⁰.

Zgodnie z przyjętym ewolucyjnym modelem „Arki Noego”¹¹, można mówić, że w prehistorii ludzkości powstało takie miejsce, takie domostwo, które ma nie tylko materialne, geograficzne i egzystencjalne znaczenia, lecz przyjmuje sens głębszy, wyrażający kulturę i ducha, mające swój bogaty *oikos*¹²

⁹ Skłaniam się tu do definicji cywilizacji wg cytowanego autora jako czasu i sposobu relacji człowieka do przyrody i „cywilizację postrzegam jako rodzaj stosunku między człowiekiem a przyrodą – stopień ucywilizowania danego społeczeństwa mierzę skalą jego własnej kreacji” – F. Fernández-Armesto, *Cywilizacje. Kultura, ambicje i przekształcanie natury*, Warszawa 2008, s. 14.

¹⁰ P. Matthiae i in., *Od prehistorii do cywilizacji na kontynentach pozaeuropejskich*, red. A.H. Stachowski, Biblioteka Gazety Wyborczej. Historia Powszechna, 2, Madryt–Kraków 2007, s. 59.

¹¹ „Przeciwny w stosunku do teorii ciągłości lokalnej jest model «Arki Noego», który wywodzi wszystkich ludzi współczesnych (oprócz neandertalczyka, który pozostaje odrębnym gatunkiem) z jednej, niezbyt odległej w czasie populacji” – tamże, s. 80.

¹² (Οἶκος): 1. dom, mieszkanie, siedziba, dwór, zakątek domu, domownicy; 2. pokój, komnata, wewnątrz domu; (...); 5. miejsce pobytu „dom” planety; 6. mienie rodzinne, gospodarstwo,

i *ethos*¹³. Oba pojęcia sformułowane w latach osiemdziesiątych XX wieku oznaczają szczególne miejsce przebywania, życia i działania o charakterze moralnym, a więc przyrodniczym i ludzkim zarazem (stąd określenie ekologii: *oikos-logos*, nauki badającej bogactwo współzależności całej przyrody ożywionej i nieożywionej, na wielu poziomach).

To nie tylko materialne miejsce pobytu, ale coś więcej. To przestrzeń życia, działania, relacji z innymi, budowania wszystkiego, co jest ważne dla człowieka w wymiarze fizycznym, psychicznym i duchowym. Takim domem w podstawowym znaczeniu musiała być Arka Noego, ponieważ wskazuje na to wielofunkcyjność tej budowli, przeznaczenie do utrzymania przy życiu ludzi i zwierząt przez długi czas oraz jej trwałość gwarantująca przetrwanie w skrajnie niesprzyjającym środowisku zewnętrznym.

3. CZŁOWIEK I MIEJSCE JEGO OCALENIA – ARKA

Słowo określające arkę – *tēbāh* z masoreckiego tekstu omawianego fragmentu Księgi Wyjścia o potopie (6,1-9,17), znajduje się jeszcze tylko w jednym miejscu Pisma Świętego, mianowicie we fragmencie opisującym ocalenie Mojżesza jako niemowlęcia w sitowiu na brzegu Nilu (Wj 2,3.5), w którym tak samo nazywa się „kosz z wikliny”¹⁴, powleczony smołą i żywicą. Pisarz kapłański, który podał szczegóły dotyczące budowy arki, materiał do jej budowy nazwał „drzewem *gōfer*”. Odnotował też polecenie: „W arce zrób kajuty i powlecz ją smołą od środka i na zewnątrz”¹⁵. Bibliści przypuszczają, że chodzi o drzewo cyprysowe, używane przez Fenicjan do budowy statków, lub o gatunek krzaków o sumeryjsko-akkadyjskiej nazwie *gipparu*, który też służył do budowy wiklinowych, uszczelnionych smołą łodzi (do dziś spotykanych na wodach rzeki Tygrys w Iraku)¹⁶. Użycie w dwóch różnych miejscach Biblii słowa: „arka – kosz z wikliny”, ma bardzo ważne znaczenie.

Wiele dawnych opowiadań i mitów Bliskiego Wschodu kojarzy się z ówczesnym wykorzystaniem lekkich, drewnianych i wiklinowych łodzi na wielkich rze-

majątek, spadek; 7. dom panujący; 8. rodzina. Por. *Słownik grecko-polski*, t. 3: *A – II*, red. Z. Abramowiczówna, Warszawa 1962, s. 250. „[...] Greckie *oikos*, oznacza dom lub miejsce życia. Dosłownie ekologia oznacza więc badanie organizmów «w ich domu»” – E.P. Odum, *Podstawy ekologii*, Warszawa 1982³, s. 18. Por. również przyp. 1.

¹³ „Miejsce, w którym roślina może rozwijać się bez przeszkód, może żyć, przynosić owoc. *Ethos* to tyle co «środowisko», «domostwo», pole życia wszelkiej istoty żywej. Aby istota żywa mogła przynosić «swoją owoc», musi wprawdzie znaleźć sobie właściwy *ethos*” – J. Tischner, *Etyka wartości i nadziei*, w: *Wobec wartości*, red. D. von Hildebrand, J.A. Kłoczowski, J. Paściak, Poznań 1982, s. 53.

¹⁴ Por. *Księga Rodzaju*, dz. cyt., s. 256. Biblia Tysiąclecia do określenia tego kosza używa sformułowania: „skrzynka z papirusu”.

¹⁵ J.S. Synowiec, *Na początku*, dz. cyt., s. 186.

¹⁶ Por. tamże, s. 199-200 oraz *Księga Rodzaju*, dz. cyt., s. 256.

kach od Nilu do Tygrysu i od Morza Śródziemnego do Zatoki Perskiej. Ten stary, popularny i praktyczny sposób ukazania relacji człowieka do przyrody, opowania żywiołu wody i prosta forma zabezpieczenia się przed żywiołem na rzece i na morzu dobrze koresponduje z ideą arki chroniącej człowieka przed niszczącym kataklizmem. Oznacza to, że zarówno w przypadku dużej łodzi zbudowanej z lekkiego budulca naturalnego, z kilkoma pokładami, przykrytej dachem, w której znalazła ocalenie rodzina Noego z parami zwierząt i ptaków wszystkich gatunków, jak i w przypadku koszyka z wikliny, w którym matka Mojżesza uratowała przed śmiercią swego syna, mamy do czynienia z konstrukcją pochodzenia naturalnego, często występującą od Egiptu¹⁷, do Mezopotamii, która jest czymś więcej niż domem (przebywania, zamieszkania). Jest to miejsce ocalenia, ratujące człowieka (i w przypadku arki także inne istoty żywe) przed pewną śmiercią.

Bohater *Gilgamesza* – Utnapisztim, rozbiera swój drewniany dom, aby z pozyskanego w ten sposób materiału zbudować statek-arkę¹⁸, a Noe również pozostawia swoje dotychczasowe miejsce zamieszkania żywiołowi potopu, przenosząc się do nowego domu-arki. Pomijając inne, mezopotamskie tradycje piśmiennicze (np. *Gilgamesz*), które zawierają opisy zarówno potopu, jak i łodzi-domu ratującej ludzi przed powodzią, można wysnuć wniosek, że arka i potop były w różnych formach często obecne w historii starożytnej na Bliskim Wschodzie¹⁹ i że autor biblijny skorzystał z niektórych szczegółów opisów mezopotamskich domów-statków pływających (kształt, rozmiar), dodając własny, oryginalny sens teologiczny.

Ta idea: arki-domu-ratunku, które daje Bóg swoim wybranym, przedstawicielom ludzkości, wydaje się najważniejsza w opisie biblijnym. W archetypowym ukazaniu Arki Noego współczesnemu światu biblijna idea Arki przedstawia się nie tylko jako dom-statek, w którym znalazło ocalenie osiem osób i przedstawiciele wszystkich lądowych i latających zwierząt. To jest rzeczywiście miejsce pełniące niezwykłą funkcję: ocalające jego mieszkańców i będące wzorcem fizycznego przetrwania także dziś, gdy trzeba zbudować arkę-dom-ocalenia w czasie kryzysu ekologicznego i globalnego zagrożenia potopem z powodu nagromadzonych trucizn, śmieci i zniszczeń, gdzie będzie można uratować również człowieczeństwo, duchowość, wartości społeczne, zasady etyczne oraz odbudować relacje z Bogiem.

¹⁷ W oryginalnym tekście słowo oznaczające arkę – *tēbāh* (*tēbâ*), jest obcego pochodzenia i biorąc pod uwagę jego wystąpienie w Księdze Wyjścia (2,3.5), może pochodzić od egipskiego słowa *tb.t* przetłumaczonego jako: ‘skrzynie’, ‘kosz’. Por. J. Lemański, *Księga Rodzaju, rozdziały 1-11. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, cz. 1, Częstochowa 2013, s. 377.

¹⁸ Por. tamże, s. 378.

¹⁹ Por. zestawienie tabeli: tamże, s. 363.

4. ARCHETYP ARKI NOEGO WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE

Pierwszym przykładem może być Światowy Bank Nasion, zbudowany w 2007 roku przez rząd Norwegii w Archipelagu Svalbard, na wyspie Spitsbergen, oddalonej o ponad 1000 km na północ od Norwegii. Budowla, nazywana „Arką Noego”, jest bunkrem wydrążonym na stoku góry poziomo do głębokości ok. 120 metrów, z rozbudowanym wewnątrz systemem tuneli i komór oddzielonych śluzami i hermetycznymi drzwiami, co zapewnia utrzymanie wewnątrz stałej temperatury minus 18°C. Nawet w przypadku awarii systemu chłodzącego stała zmarzlina wokół budowli pozwoli na utrzymanie temperatury poniżej zera przez długi czas. Celem arki jest ochrona zebranych obecnie ok. 3 milionów próbek nasion roślin jadalnych z całego świata. Chodzi o przechowanie nasion, które nie pochodzą z roślin przetworzonych i uszlachetnionych, aby chronić niezmienione genetycznie gatunki jako „wzorzec” oryginalnych roślin na wypadek jakiegoś globalnego kataklizmu²⁰. Nie jest to jedyne takie miejsce na świecie, ale ze względu na wielkość i warunki, jakie stworzono, aby chronić zagrożoną przyrodę, „arka nasion” jest współczesną formą dawnego Domu Ocalenia, którą kiedyś zbudował Noe, żeby ratować zagrożone gatunki zwierząt. Zastosowanie tytułowego archetypu jest tu bardzo wyraźne, chociaż nie dotyczy wprost ludzi, jest tylko miejscem ocalenia nasion i roślin²¹. Arka ma tutaj wymiar tylko materialny, chodzi o zachowanie jak największej liczby gatunków roślin. Ludzie na stałe nie przebywają w Światowym Banku Nasion na Svalbardzie, okresowo zajmują się tylko konserwacją urządzeń i monitoringiem parametrów życiowych nasion.

Nieco inną funkcję ratunkową dla ludzi, roślin i zwierząt ma budowla, którą konstruuje się obecnie na terenie wyłączzonej już elektrowni jądrowej w Czarnobylu (Ukraina), około 100 km od Kijowa, blisko granicy z Białorusią, celem zabezpieczenia przed promieniowaniem radioaktywnym z reaktora IV bloku energetycznego, który uległ katastrofie 26 kwietnia 1986 roku. Po tym wydarzeniu zniszczony reaktor został przykryty tzw. betonowym „sarkofagiem”, aby zapobiec dalszemu skażeniu pierwiastkami promieniotwórczymi. Nowa, trwalsza konstrukcja, zwana także „Arką”²² zostanie „nałożona” na nieszczelną już, rozpadającą się betonową bryłę osłony przykrywającej ciągle aktywny promieniotwórczo zniszczony blok elektrowni, którego kolejny wybuch może skazić (jeszcze bardziej niż w 1986 roku) ogromne przestrzenie Europy i Azji. Nowy sarkofag ma być gotowy pod koniec 2017 roku; oficjalnie nazwany *Chernobyl New Safe Con-*

²⁰ Por. T. Rożek, *Bunkier Noego*, „Gość Niedzielny” 25 X 2015, s. 60-61.

²¹ Podobnym miejscem (Milenijny Bank Nasion) jest schłodzony schron wojskowy w Kew Gardens w Sussex (W. Brytania), w którym przechowuje się nie tylko pojedyncze nasiona (około miliarda sztuk), ale także próbki DNA wielu roślin (m.in. już wymarłych, np. drzewa oliwnego z Wyspy Świętej Heleny, które zniknęło z powierzchni Ziemi w 2003 r.). Por. I. Evenden, *Spichlerz na wypadek końca świata*, „Nauka bez Tajemnic. Poznaj świat, który cię otacza” 6(2014), s. 56-59.

²² Por. S. Aleksijewicz, *Czarnobylska modlitwa. Kronika przyszłości*, Wołowiec 2012, s. 11.

*finement*²³, jest konstrukcją o wysokość 108 m, szerokości 275,5 m oraz długości 150 m, złożoną z 20 tysięcy ton hartowanej stali, betonu i innych specjalistycznych materiałów odpornych na promieniowanie, tworzących w sumie budowlę o wadze 31 tysięcy ton²⁴.

Tym razem zadaniem budowli nie ma być ocalenie ludzi, zwierząt czy roślin wewnątrz Arki, ale chronienie wszystkiego, co żyje (także ziemi, powietrza i wody) przed śmiertelnym skażeniem w otoczeniu nieczynnej, ale groźnej elektrowni atomowej przez jeszcze wiele tysięcy lat. Stary betonowy sarkofag i nowa stalowa pokrywa to schron, który nie jest domem, nie chroni przed powodzią, nie jest miejscem ocalenia wewnątrz „arki”, ale chroni świat stworzony na zewnątrz. W sytuacji radioaktywnego, globalnego zagrożenia życia na Ziemi („potop” nieodwracalnego skażenia ziemi, powietrza i wody) „Arka Czarnobyla” mimo odwróconego kierunku ochrony, też może być odwołaniem do archetypu Arki Noego.

Tym razem zabezpiecza przed skutkami pychy technologicznej, chęci panowania nad światem, nieograniczonego rozwoju i nieliczenia się z prawami przyrody, a jej znaczenie wykracza poza poziom materialny przyrody (jak w zabezpieczeniu nasion i roślin w arce na Spitsbergenie), ponieważ ochroni człowieka przed skutkami jego własnych błędów, słabości i grzechu. Pojawia się więc wymiar moralny archetypu arki, która jest miejscem ochrony człowieka, ale i materialnym, groźnym dowodem jego niedoskonałości, odrzucenia zasad i praw ustalonych przez Stwórcę.

Jeszcze jednym przykładem miejsca-domu, które ma chronić przed zmianami klimatu i uniezależnić od niekorzystnych warunków środowiska naturalnego, jest już realizowany projekt pierwszego na świecie samowystarczalnego miasta: Masdar City w Abu Dhabi (Zjednoczone Emiraty Arabskie). Ta współczesna realizacja Arki Noego na środku pustyni ma zapewnić dom dla 40000 mieszkańców i 50000 miejsc pracy w warunkach niezwykłych innowacji: budowlanych (specjalny, „zielony”, ekologiczny beton), energetycznych (niezależne od innych źródeł energii farmy słoneczne, czujniki wykorzystania światła i ciepła), chłodzenia i odświeżania powietrza (zamknięta instalacja klimatyzacji miasta), oświetleniowych (układy zwierciadeł zapewniające optymalne oświetlenie niezależnie od

²³ <http://technowinki.onet.pl/budownictwo/czarnobyl-budowa-nowego-sarkofagu-nad-reaktor-em-nr-4/ertj7> [dostęp: 10.12.2015].

²⁴ Por. E. Derewienko, *Czarnobyl: Operacja łączenia części nowego sarkofagu zakończona*, <http://www.rynekinfrastruktury.pl/wiadomosci/czarnobyl-operacja-laczenia-czesci-nowego-sarkofagu-zakonczone-50327.html> [dostęp: 16. 01. 2016]. Całość ma być pokryta lexanem, tworzywem zapobiegającym gromadzeniu się radioaktywnych substancji ze starych elementów reaktora, inne szczegóły projektu, por. M. Kamiński, *Stary i nowy sarkofag reaktora nr 4 [cz. 2]. Czarnobyl: gorący kartofel przerzucany z ręki do ręki*, <http://gadzetomania.pl/3085,starszy-i-nowy-sarkofag-reaktora-nr-4-cz-2-czarnobyl-goracy-kartofel-przerzucany-z-reki-do-reki> [14.01.2016].

pory dnia), transportowych i komunikacyjnych (podziemny system „szybkiego transportu” *Personal Rapid Transport*, inteligentna sieć informatyczna), ekologicznych (100% recyklingu odpadów) oraz edukacyjnych i naukowych (Centrum Wiedzy i Instytut Nauki i Technologii – „akademia samowystarczalnego życia, które stosuje w praktyce to, czego naucza”)²⁵. Pomijając koszty i elitarność takich miejsc ultranowoczesnej technologii, samowystarczalnej surowcowo i energetycznie gospodarki, które mają podobno przetrwać wojnę atomową, uderzenie asteroidy czy inne globalne zagrożenia dla życia ludzi i przyrody, można i tu doszukiwać się doskonałego zastosowania archetypu Arki Noego.

Mimo zewnętrznego podobieństwa z ideą Arki Noego pojawiają się jednak problemy związane z budową i mieszkańcami Masdar City. Główną siłą roboczą w tworzeniu tej gigantycznej i ekskluzywnej budowli są niesprawiedliwie opłacani pracownicy najemni z krajów Trzeciego Świata, żyjący w skromnych warunkach, w których nie są stosowane ekologiczne założenia miasta. Struktury supermiasta nie mają służyć wszystkim, którzy znajdują się w jego otoczeniu, ale wybranej grupie osób, w której ważniejsze od domu mającego bogaty *oikos* i *ethos* są cele związane z postępem technologicznym, stworzeniem sztucznego raju, zamknięciem się na zewnętrzny świat przyrody i samouwielbieniem mieszkańców. Ekologia traktowana jako cel sam w sobie, bez szerszych kontekstów humanistycznych i społecznych nie wystarcza. W projekcie arki Masdar City brakuje wartości rodzinnych miejsca zamieszkania-ocalenia, wartości moralnych, wymiarów duchowych życia ludzkiego i relacji Bóg – człowiek – przyroda²⁶.

5. ARKA OCALENIA – DOM LUDZKI I MIESZKANIE BOGA

W aktualnej sytuacji planety Ziemia, w zmaganiach z przeciwnościami przyrody i kaprysmi klimatu z jednej strony ludzkość mimo błędów i upadków potrafi stworzyć miejsca (może nieliczne i niedoskonałe), które spełniają zewnętrzne, mieszkalne i ratunkowe funkcje Arki Noego, aby znaleźć doraźny ratunek w globalnych zagrożeniach. Z drugiej strony człowiek nadal niszczy biosferę, wyrządza szkody naturalnemu środowisku, ponieważ nie szanuje praw przyrody i nie słucha Boga, który w Arce Noego był faktycznym architektem ocalenia i autorem przymierza z ludźmi, aby skutecznie i trwale uratować ludzkość.

²⁵ Por. T. Hardwick, *10 sposobów na samowystarczalne miasto*, „Nauka bez Tajemnic. Poznaj świat, który cię otacza” 3(2015), s. 10-17.

²⁶ „Na nasze myślenie wpłynęły technologie księżycowe – mówi Fred Moavenzadeh, prezes Instytutu Nauki i Technologii. – Jeśli spojrzeć na całą koncepcję Instytutu Masdar w XXI wieku, to jest on tym samym, czym była NASA w XX wieku. Ma taką samą rację bytu i taką samą filozofię, a także zaangażowanie w sprawę poświęcenia na rzecz czystego powietrza i technologii” – tamże, s. 17.

Dom (*oikos-ethos*) staje się nie tylko miejscem schronienia, życia, pracy – ma też służyć afirmacji człowieczeństwa i ducha. Potrójne znaczenie „domu” według kardynała Dionizego Tettamanziego rozszerza się jeszcze na relację Boga z człowiekiem, na przymierze Boga z człowiekiem: *Oikos* jest to:

(1) miejsce, w którym mieszka człowiek a którym, w tym wypadku jest cały stworzony świat; (2) środowisko ludzkie, które tworzy sieć relacji międzyosobowych w postaci społeczności (rodzina, wspólnota etniczna lub narodowa jako „mój dom”); (3) tożsamość bycia człowiekiem (*ethos*), tzn. specyficznego miejsca, w którym człowiek rodzi się, rozwija i staje człowiekiem-osobą oraz w którym stoi w prawdzie o sobie jako człowieku²⁷.

Miejsce człowieka – dom, staje się przestrzenią *sacrum*, miejscem świętym i Domem Pana²⁸.

Nie dziwi więc, że już w prehistorii biblijnej (analogicznie do prehistorii innych religii Bliskiego Wschodu), duchowy charakter arki – domu – świątyni jest wyrażony w różnych porównaniach do niezwykłych miejsc, wybranych przez Boga (bogów) dla ludzi. „Porównania Arki Noego z teologią miejsc świętych (jako miejsc objawienia się Boga) i czasów świętych wskazują na rolę w życiu wierności Bożemu przymierzu, które konstytuuje Izrael”²⁹. Jest to więcej niż miejsce zamieszkania i ocalenia. To nowe życie, więcej niż *oikos-ethos*, nie tylko bezpieczne domostwo, ale nowe, duchowe miejsce, gdzie zawarte jest nowe przymierze, nowy początek.

Tak rozumiana Arka-statek i dom ocalenia staje się Arką Przymierza – duchowym miejscem zamieszkania z Bogiem, przy czym zbieżność słów greckich oraz łacińskich na określenie tych dwóch miejsc nie jest przypadkowa³⁰. W tradycji biblijnej prorok Jeremiasz ukrył Arkę Przymierza wraz z namiotem i ołtarzem kadzenia w jaskini (2 Mch 2,4-5). Jaskinie natomiast w czasach prehistorycznych służyły ludziom za schronienie, były ich naturalnym „domem”. Arka Przymierza była najpierw miejscem zamieszkania Boga („arka Boga”, por. 1 Sm 3,3) a kamienne tablice dziesięciu przykazań w arce były znakiem obecności Bożej³¹. Później, od czasów wybudowania świątyni Salomona w Jerozolimie (3 Krl 8), w której arka została umieszczona, traci ona swoje znaczenie, a jej rolę – miejsca „obecności Boga” – odziedziczy Jerozolima (miasto święte) i świątyni-

²⁷ D. Tettamanzi, *Nuova bioetica cristiana*, Piemme 2000, s. 468-469; cyt. za: E. Kowalski, *Osoba i bioetyka. Zagadnienia biomedyczne dla duszpasterzy i katechetów*, Kraków 2009, s. 349.

²⁸ *Dom Pana. XIX Międzynarodowe Seminarium Sacrum i Przyroda*, red. J. Brusilo, P. Tirpák, M. Petro, Kraków–Presov 2011.

²⁹ Ł. Laskowski, *Motyw potopu jako nowego stworzenia w Biblii*, Lublin 2010, s. 181.

³⁰ Arka (Noego), gr. κιβωτός, łac. *Arca*; Arka Przymierza, gr. κιβωτός της διαθήκης; łac. *Arca Foederis*.

³¹ Por. *Arka Przymierza*, w: M. Lurker, *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, tłum. K. Romanik, Poznań 1989, s. 19.

nia (dom Boga)³². Przymierze ze świątynią jest przedłużeniem przymierza Boga z Noem, po potopie. Arka Noego też już wtedy przestaje odgrywać rolę domu-statku ocalenia, bo Bóg jest już na stałe w przymierzu z ocaloną ludzkością, której przedstawicielami jest są członkowie rodziny Noego³³.

Wobec tego Arka Noego, przyjmując funkcję nie tylko domu dla ludzi i zwierząt oraz środka ocalenia przed potopem, staje się symbolem miejsca świętego, domu Boga i zapowiedzią przymierza Stwórcy ze stworzeniem. Człowiek, podejmując próby dostosowania się do zmian klimatycznych i wyzwań środowiska naturalnego uznaje obecność Boga i Jego czyni gwarantem najpierw swojego przetrwania, później dalszego rozwoju i przyszłej doskonałości (świętości). W opowiadaniu o potopie Bóg jest inicjatorem budowy arki, jej głównym konstruktorem i gwarantem spełnienia obietnicy ocalenia Noego. Symboliczna, antropomorficzna czynność zamykania z zewnątrz przez Boga drzwi arki za Noem i jego rodziną (por. Rdz 7,16) oznacza, że od początku do końca Bóg jest z Noem i strzeże jego arki. Bóg polecił zbudować ją, aby ratować nie tylko miejsce przebywania człowieka i wszelkich istot żywych, ale żeby ocalić przestrzeń (relację) Stwórcy ze stworzeniem. Można z tego jeszcze wywnioskować, że Bóg zawsze jest po stronie człowieka, zawsze jest obecny w jego domu i dba o jego środowisko życia³⁴, pod warunkiem, że człowiek, jak Noe, będzie żył w przyjaźni z Bogiem (por. Rdz 6,9). Jeżeli człowiek będzie realizował plan Stwórcy, wówczas będzie ratował stworzenie, będzie współpracował z Bogiem w dziele stworzenia, będzie szczęśliwy i bezpieczny od kataklizmów. Ekologia łączy się tu z teologią i to stanowi o sensie istnienia i funkcjonowania Arki Noego jako przykładu dla naszych czasów.

6. TEOLOGICZNOMORALNY WYMIAR NAWRÓCENIA EKOLOGICZNEGO

Badając opis potopu i znaczenie Arki Noego w ratowaniu reprezentacji ludzkości, nie można pominąć tego, że przyczyną wodnego kataklizmu były grze-

³² Por. J. Brière, *Arka Przymierza*, w: *Słownik teologii biblijnej*, red. X. Léon-Dufour, tłum. K. Romaniuk, Poznań 1990, s. 59.

³³ „Potem Bóg tak rzekł do Noego i do jego synów: «Ja zawieram przymierze z wami i z waszym potomstwem, które po was będzie; z wszelką istotą żywą, która jest z wami: z ptactwem, ze zwierzętami domowymi i polnymi, jakie są przy was, ze wszystkimi, które wyszły z arki, z wszelkim zwierzęciem na ziemi»” (Rdz 9,8-10). „Pierwsze to przymierze, tak zwane noachickie, dotyczy całej ludzkości, następne zaś, zawierane z Abrahamem (Rdz 17,1-21) i Mojżeszem (Wj 24,8) mają węższy zakres” (dotyczą narodu wybranego), przypis do Rdz 9,9; *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. W przekładzie z języków oryginalnych*, wyd. III popr., Poznań–Warszawa 1980, s. 31.

³⁴ Arka jest w opisie biblijnym i w opowiadaniach mezopotamskich miejscem, w którym człowiekowi niczego nie brakuje. Noe nie tylko jest uratowany od śmierci, ale jest zaopatrzony we wszystko, co stanowi o komforcie życia, ma pokarm, bezpieczne miejsce, a nawet wystarczający dostęp do światła słonecznego (co wynikało z konstrukcji Arki). Por. Ł. Laskowski, *Motyw potopu*, dz. cyt., s. 98.

chy ludzkości przedpotopowej, działania wbrew naturze, ludzka pycha i odrzucenie praw nadanych przez Boga („kiedy zaś Pan widział, że wielka jest niegodziwość ludzi na ziemi i że usposobienie ich jest wciąż złe, żałował, że stworzył ludzi na ziemi i zasmucił się”, Rdz 6,5-6)³⁵. Skutkowało to zniszczeniem przez człowieka zasad „panowania” nad światem, co podkreśla *Katechizm Kościoła katolickiego*:

Korzystanie z bogactw naturalnych, roślinnych i zwierzęcych świata nie może być oderwane od poszanowania wymagań moralnych. Panowanie nad bytami nieożywionymi i istotami żywymi, jakiego Bóg udzielił człowiekowi, nie jest absolutne; określa je troska o jakość życia bliźniego, także przyszłych pokoleń; domaga się ono religijnego szacunku dla integralności stworzenia³⁶.

Nie było zamiarem autorów biblijnych ukazywanie rzeczywistych szczegółów dawnych katastrof w przyrodzie ani udowadnianie, że niszczące wody potopu były karą mściwego, gniewnego Boga, ale wykorzystując znane dawniej gatunki literackie³⁷, natchnieni autorzy chcieli pokazać związek pomiędzy dobrem, pięknem i harmonią danym przez Stwórcę w stworzeniu a wobec naruszeniem przez istotę ludzką zasad współżycia społecznego i praw w przyrodzie. Liczne ówczesne znane opowiadania o potopie doskonale nadawały się do przekazu nie tylko antropologii biblijnej i nauki moralnej ale przede wszystkim prawdy teologicznej o związku między Bogiem, człowiekiem i przyrodą.

Okazuje się, że nie materialne, techniczne szczegóły Arki Noego mają dla jej archetypu największe znaczenie, nawet nie samo tylko miejsce zamieszkania czy ocalenia stanowi o wartości archetypu Arki Noego dla współczesnych problemów ze środowiskiem naturalnym i klimatem; sens istnienia dawnej arki i wypełnienie jej funkcji dziś wiąże się ze znaczeniem teologicznomoralnym Arki jako domu Pana.

Nie wolno zapominać, że człowiek w całej swojej historii, zwłaszcza ostatnich 100 lat, jest najważniejszą przyczyną zagrożeń swojego domu, przez złe postępowanie, brzemienne w skutkach wybory i to na skalę globalną, niszczenie

³⁵ „W swej finalnej formie opowiadanie o potopie przypomina nie tylko opowiadanie o wybawieniu (Seebass, 206: niem. «Rettungserzählung»; Ruppert, 297: niem. «Erzählung von der Gefährdung und Wiederherstellung der Schöpfung») ale i dogłębny traktat teologiczny na temat wzajemnych relacji między Bogiem a człowiekiem” – J. Lemański, *Księga Rodzaju*, dz. cyt., s. 355-356.

³⁶ *Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994, n. 2415 (por. Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1997, n. 37-38). Szerzej na temat w: J. Brusilo, *Bioetyka źródeł: przyroda, środowisko naturalne człowieka i religia*, w: *Integralna ochrona przyrody*, red. M. Grzegorzczak, Kraków 2007, s. 444-445.

³⁷ Por. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei Verbum*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, n. 12.

relacji z Bogiem, z innymi ludźmi i działania przeciw sobie zniszczył nie tylko swoje naturalne środowisko, ale także swoje piękno, czystość i szczęście. Rzeczywistym problemem nie jest zmiana klimatu (nieważne czy antropogeniczna, czy naturogeniczna) i zniszczenie przyrody, ale destrukcja postaw moralnych człowieka i niszczenie przymierza: Bóg – człowiek – przyroda. Kryzys ekologiczny jest skutkiem, a nie przyczyną obecnego stanu Ziemi i ludzkości, dlatego znaczenie teologicznomoralne Arki Noego jako archetypu zmagania człowieka z przyrodą i zmianami klimatycznymi wydaje się ważniejsze niż samo tylko odbudowanie przyrody, tworzenie bezpiecznych Światowych Banków Nasion i samowystarczalnych miast ekologicznych.

Skoro, z punktu widzenia analogii Pisma Świętego do współczesności, można uznać potop za archetyp ekologicznych skutków działań człowieka, który niszczy i zatruwa środowisko naturalne, to Arkę Noego można potraktować jako archetyp sposobu uratowania przyrody i ludzi przed współczesnym potopem truczyn i odpadów. Trzeba jednak podkreślić, że dziś warunkiem zniszczenia grzechu nie będzie potop czy inny kataklizm, ale potrzeba nawrócenia z grzechu³⁸, można powiedzieć ekologicznego (bo skutkującego globalnym niszczeniem środowiska naturalnego). W słynnym orędziu na Światowy Dzień Pokoju w 1990 roku Jan Paweł II konkretnie powiedział, na czym ma polegać to „nawrócenie ekologiczne”:

Istnieje pilna potrzeba kształtowania postawy odpowiedzialności ekologicznej: odpowiedzialności wobec siebie samych, odpowiedzialności wobec innych i odpowiedzialności wobec środowiska. Kształtowanie takiej postawy nie może opierać się tylko na dobrych intencjach i samych marzeniach o czystym i zdrowym świecie. Nie może mieć celów ideologicznych, ekonomicznych czy politycznych. Jego założeniem nie może być całkowita negacja współczesnego świata lub złudzenia o powrocie do „raju utraconego”. Prawdziwe kształtowanie odpowiedzialnej postawy wymaga prawdziwego nawrócenia w sposobie myślenia i postępowania³⁹.

„Arką XXI wieku” powinno być zbudowanie teologicznego miejsca i funkcji człowieka jako celu stworzenia, osoby z określonym zadaniem współtworzenia świata z Bogiem. Kiedyś takim pierwszym miejscem teologicznym „domu”, gdzie człowiek miał za zadanie troszczyć się o stworzenie, był ogród rajski i dziś można zauważyć związek grzechu człowieka („grzechu ekologicznego”) z drze-

³⁸ „[...] Harmonia człowieka z bliźnimi, ze stworzeniem i z Bogiem zawiera się w planie zamierzonym przez Stwórcę. Plan ten był i wciąż jest naruszany przez ludzki grzech, którego źródłem jest inny zamysł, również przedstawiony w Księdze Rodzaju (3 – 11), gdzie opisane jest narastanie napięcia i konfliktu z Bogiem, z bliźnim, a nawet z przyrodą” – Jan Paweł II, *Przemówienie na audyencji generalnej (17 I 2001), Trzeba zapobiec katastrofie ekologicznej*, n. 1., „L'Osservatore Romano” 4(2001), s. 43.

³⁹ Jan Paweł II, *Orędzie na XXIII Światowy Dzień Pokoju 1990. Pokój z Bogiem Stwórcą, pokój z całym stworzeniem* n. 13., „L'Osservatore Romano”, 12bis(1989), s. 22.

wem, przy którym pierwsi ludzie sprzeniewierzyli się Bogu, z drzewem, z którego wykorzystano budulec Arki Noego⁴⁰ i z drzewem Krzyża, na którym grzech człowieka został pokonany, z zapowiedzią powszechnego odkupienia stworzenia (por. Rz 8, 20-23). W ten sposób znaczenie drzewa rajskiego – drzewa arki – drzewa Krzyża (nie jest to jedyny aspekt teologiczny)⁴¹, wpisuje się w schemat: Bóg – człowiek – przyroda.

Teologicznomoralne znaczenia archetypu Arki Noego w analizie współczesnych skutków kryzysu ekologicznego i klimatycznego służą nie tylko uświadomieniu, jak skomplikowana i trudna jest obecna sytuacja środowiska ludzkiego (domu) i środowiska przyrodniczego, ale koniecznie trzeba je uwzględnić w jakimkolwiek programie ekologicznym (globalnym, regionalnym czy lokalnym), aby zbudować Nową Arkę ocalenia.

Jakie w istocie ma mieć funkcje i znaczenie taka Arka dla Noego naszych czasów? To musi być arka duchowa, nie tylko materialne bezpieczne miejsce pracy, odpoczynku i życia wspólnotowego, ale stan nawrócenia z grzechu, czystości myśli i intencji, przywrócenia dawnych zadań troski o stworzenie, odbudowy odpowiedzialności za przyrodę ożywioną i nieożywioną oraz – co najważniejsze – powrót do dawnego przymierza Boga z Noem. Doprowadzając współczesne, materialne domy do technologicznej perfekcji, w wyrafinowanej wygodzie, ekologicznej funkcjonalności, elektronicznych zabezpieczeniach, okazuje się, że nie są to miejsca w którym można czuć się naprawdę bezpiecznie, rodzinie, w wewnętrznej równowadze i sile ducha. Ratując świat trzeba przemyśleć, przebudować wewnętrznie pojęcie własnego domu, dla każdego człowieka, aby – jak Arka Noego – było to miejsce odnowy świata, osoby ludzkiej i mieszkanie Boga.

Nie udadzą się wielkie inicjatywy polityczno-ekonomiczne, innowacyjne pomysły ekologiczne, plany stworzenia jakiegoś raj technologicznego, natomiast wystarczy nawet w skromnym miejscu⁴² nawrócić się z grzechu ekologicznego, zmienić swoje egoistyczne postępowanie na rzecz nowego stylu życia, zachować prawo Boże i prawo moralne.

⁴⁰ Cytowany wyżej Łukasz Laskowski w analizach opowiadania o potopie w kontekście stwórczej działalności Boga sugeruje związek „drzewa, przez które staje się sprawiedliwość” w księgach mądrościowych Starego Testamentu, z drewnem wykorzystanym do budowy Arki Noego, por. Ł. Laskowski, *Motyw potopu*, dz. cyt., s. 241.

⁴¹ Teologię archetypu Arki Noego w zastosowaniu do współczesnych zmagani człowieka z kryzysem ekologicznym można rozwijać jeszcze dalej w stronę eklezjologii. „[...] Kościół jest okrętem, który «żegluje pomyślnie na tym świecie, biorąc tchnienie Ducha Świętego w rozpięty żagiel krzyża Pana» (św. Ambroży, *De virginitate*). Według innego obrazu drogiego Ojcom Kościoła, figurą Kościoła jest arka Noego, która jedyna ocala z potopu” – *Katechizm Kościoła katolickiego*, dz. cyt., n. 845.

⁴² Por. J. Brusilo, *Bogactwo Boga Stwórcy i ubóstwo człowieka ekologicznego*, w: *Scripturae Lumen. Biblia i jej oddziaływanie. Bóg Stwórca*, red. A. Paciorek, Tarnów 2014, s. 429-446.

SUMMARY

Among the many proposals for preventing crises of the modern world, the biblical story of Noah and his Ark is often underestimated in the current ecological problem. This story may be the archetype of the current struggle between man and nature and climate change.

Examples of these struggles are attempts to create the ark of our time: the World Seed Bank, which was built in 2007 on the Norwegian island of Spitsbergen, which aims to save many species of plants from destruction, concrete and steel structure over the reactor of block IV of Chernobyl, that crashed in 1986 (Chernobyl Ark) and the world's first self-contained city, Masdar City in the United Arab Emirates. These actions, despite similarities to the struggles of Noah during the Biblical flood, can not provide a permanent, effective and universal way to rescue contemporary man, his civilization and the surrounding nature in the face of threats to ecological and climatic conditions. These projects stress only rescue function for people and nature, they involve only the material aspect, the immediate one. They lack, however the character of the true house, moral values, spiritual dimensions of human life and deeper relationships God – man – nature.

The importance of Noah's Ark archetype lies not in the material, technical and literal details of the rescue ship but in cultural and spiritual functions of biblical story to the idea of modern ark saving humanity and the natural world. The real ark is a house (oikos-ethos) in the triple anthropological sense: the place where man lives, the network of interpersonal relationships and identity of being human and in the theological sense as sacrum, holy place and the House of the Lord. The man in the modern ark should implement the plan of the Creator, and only then he will really save creation, he will cooperate with God in the work of creation, will be safe from natural disasters.

Archetypal significance of Noah's ark should rely on theological and moral ecological conversion, clearing desires and intentions, care for creation, responsibility for nature and return to God's covenant with man. As once Noah struggled with the flood, so now efforts in saving the world and men we need to build structures, works and values of such a global home-ark, so that it can be a place of spiritual renewal of the world, the affirmation of the human person and the dwelling place of God.

Keywords

Noah's Ark, ark, the Ark of the Covenant, archetype, ecology, climate, flood, house, nature, the World Seed Bank, Chernobyl Ark, Masdar City, values, conversion, responsibility, safety

BIBLIOGRAFIA

Magisterium Kościoła

Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Znak, Kraków 1997.

Jan Paweł II, *Orędzie na XXIII Światowy Dzień Pokoju 1990. Pokój z Bogiem Stwórcą, pokój z całym stworzeniem*, n. 13, „L'Osservatore Romano”, 12bis(1989), s. 22.

Jan Paweł II, *Przemówienie na audiencji generalnej (17 I 2001), Trzeba zapobiec katastrofie ekologicznej*, n. 1, „L'Osservatore Romano” 4(2001), s. 43.

Katechizm Kościoła katolickiego, Pallottinum, Poznań 1994.

Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei Verbum*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Pallottinum, Poznań 2002.

Literatura przedmiotu

- Słownik grecko-polski*, t. III: Οἶκος, red. Z. Abramowiczówna, Warszawa 1962.
- Aleksijewicz S., *Czarnobylska modlitwa. Kronika przyszłości*, Wołowiec 2012.
- Brière J., *Arka Przymierza*, w: *Słownik teologii biblijnej*, red. X. Léon-Dufour, tłum. K. Romaniuk, Poznań 1990.
- Brusiło J., *Bioetyka źródeł: przyroda, środowisko naturalne człowieka i religia*, w: *Integralna ochrona przyrody*, red. M. Grzegorzczak, Kraków 2007.
- Brusiło J., *Bogactwo Boga Stwórcy i ubóstwo człowieka ekologicznego* w: *Scripturae Lumen. Biblia i jej oddziaływanie. Bóg Stwórca*, red. A. Paciorek, Tarnów 2014.
- Dom Pana. XIX Międzynarodowe Seminarium Sacrum i Przyroda*, red. J. Brusiło, P. Tirkák, M. Petro, Kraków–Presov 2011.
- Evenden I., *Spichlerz na wypadek końca świata*, „Nauka bez Tajemnic. Poznaj świat, który cię otacza” 6(2014), s. 56-59.
- Fernández-Armesto F., *Cywilizacje. Kultura, ambicje i przekształcanie natury*, Warszawa 2008.
- Hardwick T., *10 sposobów na samowystarczalne miasto*, „Nauka bez Tajemnic. Poznaj świat, który cię otacza” 3(2015), s. 10-17.
- Kowalski E., *Osoba i bioetyka. Zagadnienia biomedyczne dla duszpasterzy i katechetów*, Kraków 2009.
- Księga Rodzaju. Wstęp – przekład z oryginału. Komentarz*, red. S. Łach, Poznań 1962.
- Laskowski Ł., *Motyw potopu jako nowego stworzenia w Biblii*, Lublin 2010.
- Lemański J., *Księga Rodzaju, rozdziały 1-11. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz, cz. I*, Częstochowa 2013.
- Lurker M., *Arka Przymierza*, w: *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, tłum. K. Romaniuk, Poznań 1989.
- Łach S., *Potop biblijny we współczesnej egzegezie*, w: *Ze współczesnej problematyki biblijnej*, Lublin 1961.
- Matthiae P. i in., *Od prehistorii do cywilizacji na kontynentach pozaeuropejskich*, red. A.H. Stachowski, Biblioteka Gazety Wyborczej. Historia Powszechna, 2, Madryt–Kraków 2007.
- Odum E. P., *Podstawy ekologii*, Warszawa 1982³.
- Rożek T., *Bunkier Noego*, „Gość Niedzielny” 25 X 2015, s. 60-61.

Synowiec J.S., *Na początku. Pradzieje biblijne Rdz 1,1 – 11,9*, wyd. II popr. i rozszerz., Kraków 1996.

Tettamanzi D., *Nuova bioetica cristiana*, Piemme 2000.

Tischner J., *Etyka wartości i nadziei*, w: *Wobec wartości*, red. D. von Hildebrand, J.A. Kłoczowski, J. Paściak, Poznań 1982.

Weiner J., *Ekologia*, w: *Encyklopedia biologiczna. Wszystkie dziedziny nauk przyrodniczych*, red. Z. Otałęga, t. 3: *Do-Gi*, Kraków 1998.

Źródła internetowe

Derewienko E., *Czarnobyl: Operacja łączenia części nowego sarkofagu zakończona*, <http://www.rynekinfrastruktury.pl/wiadomosci/czarnobyl-operacja-laczenia-czesci-nowego-sarkofagu-zakonczona-50327.html> [dostęp: 16.01.2016].

http://technowinki.onet.pl/bud_ownictwo/czarnobyl-budowa-nowego-sarkofagu-nad-reaktorem-nr-4/ertj7 [dostęp: 10.12.2015].

Kamiński M., *Stary i nowy sarkofag reaktora nr 4 [cz. 2]. Czarnobyl: gorący kartofel przetrucany z ręki do ręki*, <http://gadzetomania.pl/3085,stary-i-nowy-sarkofag-reaktora-nr-4-cz-2-czarnobyl-goracy-kartofel-przetrucany-z-reki-do-reki> [dostęp: 14.01.2016].

Jerzy Brusilo OFMConv, ur. 1961 r. w Wałbrzychu, prezbiter Prowincji św. Antoniego i bł. Jakuba Strzemię Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych (franciszkanów), dr hab. teologii, adiunkt w Instytucie Teologii Praktycznej WT UPJPII, wykładowca bioetyki na Uniwersytecie Rolniczym im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, krajowy duszpasterz lekarzy weterynarii.